

פרשת לך לך

נישואי אברהם

ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אתה לאברם אישה לו לאשה:

אברהם נאסר בשפחה וגוי

(יבמות ק, ב) אלא מעתה גבי אברהם דכתיב להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו, התם מאי קא מזהר ליה רחמנא, הכי קאמר ליה לא תנסב עובדת כוכבים ושפחה, דלא ליזיל זרעך בתרה.

איך נשא אברהם אבינו ע"ה את הגר

והק' המהרש"א אם נאסר לאברהם ולזרעו קודם מתן תורה לישא שפחה ועובדת כוכבים, איך נשא אברהם את הגר שפחת שרה. ותי' משום דממילא נשתחררה כדין הנושא שפחתו בפרק השולח. ואף לפי המדרש שכתב החזקוני שהיתה הגר שפחת מלוג של שרה, כדכתיב ולה שפחה מצרית, מ"מ כיון ששרה עצמה נתנה אותה לאישה אברהם כדכתיב ותקח שרה גו' ותתן אותה גו', נשתחררה ממילא כדין הנושא לעבדו בת חורין יצא לחירות. וכן צ"ל גבי יעקב שנשא שפחת רחל ולאח.

ותמה עליו הערוך לנר דהא אחרי זה קרא לה בפסוק עוד שפחת שרי. ועוד אם משום ממילא נשתחררה איך מזהר לו רחמנא שלא לישא שפחה כיון שמשחררת ע"י נישואין שלה, ודוחק לומר דאזהרה היא שלא לישא שפחה של אחר.

ובעיקר קושיית המהרש"א תי' הערוך"נ שזה נאמר לאברהם כשהיה בן צ"ט שנה, והגר נשא כשהיה בן פ"ו שנים, וא"כ אפשר שמאז שצוה לו הקדוש ברוך הוא לא תנסב שפחה באמת לא בא עליה עוד. ומה שנשאה כשהיתה קטורה אז ודאי כבר נשתחררה, שהרי זה היה אחר ששלחה אברהם וא"כ נעשית בת חורין והיתה משוחררת כשנשאה. עוד תי' ע"פ המדרש שעל פי הדבור נשאה אברהם.

ממתי קיים אאע"ה כה"ת

ממשיך המהרש"א שאין זה מספיק (שהגר שוחררה), דאף אם נשתחררה הגר מ"מ היא לה מצרית ראשונה דעתידה התורה לאסור, ואברהם קיים כל התורה אפילו עירוב תבשילין, כדאמרינן ביומא (כח, ב), אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקלי וגו', אמר ליה רב שימי בר חיאי לרב ואימא שבע מצות, הא איכא נמי מילה, ואימא שבע מצות ומילה, אמר ליה אם כן מצותי ותורתי למה לי. אמר רבא ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שנאמר תורת אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה. ותי' כיון דנשאה קודם שנימול ואז לא קיים עדיין כל התורה, דהא לא קיים מילה שוב לא גירשה אחר שנימול אף על גב שהיתה מצרית ראשונה.

ונראה לפרש דברי המהרש"א על פי דברי הרמב"ן (סוף פרשת אמור) שמעת שבא אברהם בברית היו ישראל ובגוים לא יתחשבו, וכמו שאמר בעשו (קידושין יח, א) ודילמא ישראל מומר שאני. וס"ל למהרש"א שרק אחרי שנעשה יהודי אז קיים כה"ת, אפילו מה שלא נצטווה עדיין.

למה אאע"ה לא נימול לפני שנצטווה

המהרש"א הוכיח מזה שאברהם לא מל עצמו לפני שנצטווה אע"פ שקיים כה"ת, שלא קיים המצוות עד שמל. אבל כידוע יש עוד תירוצים לקושיא הנ"ל. המהרש"א עצמו מביא תי' הרא"ם (סוף פ' לך לך) שמצות מילה לא קיים משום שידוע היה דעתיד להצטוות עליה, ואז יהיה מצווה ועושה, וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, אבל שאר מצוות שפיר קיים גם לפני שמל.

אבל כתב המהרש"א שהוא דחוק, עוד הקשה א"כ למה נשא מצרית קודם שנימול, אבל כתב שלפי שיטתיה ניחא, דכל גר לא נצטווה במצות עד אחר מילה, כדאמרינן בפרק החולין, ולכך הותר אברהם בהגר, וכיון שנשאה בהיתר שוב לא גירשה גם אחר שנימול משום דעתידה תורה לאסור.

על עיקר הקושיא למה אברהם אבינו לא מל בתורת אינו מצווה ועושה, ידועים הם דברי הגרי"ז דקודם הציווי של מצות מילה לא הוי חלות ערלה ולא שייך בה מילה.

איך נשא יעקב שני אחיות

ועל דרך זה יישב נמי איך נשא יעקב ב' אחיות, דלאיסור ב' אחיות בעינן אישות של ישראל דוקא, דאילו אישות של בן נח, הא חלוקה היא בעצם מהותה מאישות של ישראל, ממילא לפ"ז ל"ש איסור ב' אחיות אצל יעקב, כיון דהאישות התם לא הוי רק אישות של בן נח, ומחמת אישות של ב"נ אין איסור ב' אחיות. עי"ש שמבסס דבריו על דברי הרמב"ן (יבמות צח, א) כדלהלן.

הרמב"ן חידש שכל עריות דאישות, כגון אשת קרובים, מותרות בגיותן, דגבי עריות קיחה כתיב בהו ואינהו קיחה לית להו. ומביא ראיה מיעקב שנשא שתי אחיות, ואלמלא היו אסורות היו חכמים צריכין לפרש שלא היו אחיות מן האם, ולא פירשו כן בשום מקום, והרי יהודה אמר על תמר כלתו צדקה ממני ואלו היתה אסורה משום כלה אכתי חייבת היא מיתה דעריות. אבל לפום ריהטא אינו מתרץ אלא מה שלא עבר על עריות של ב"נ, אבל אינו מתרץ מה שהאבות קיימו כל התורה, וא"כ מצד עריות של ישראל היה אסור.

לא קיימו התורה אלא בא"י

הרמב"ן (בראשית כו, ה) דן באריכות בכל נושא האם האבות קיימו כה"ת, עה"פ וישמור משמרתו וכו' הביא לשון רש"י משמרתו - גזירות להרחקה כגון שניות לעריות שבות לשבת. מצותי - מצות שאלו לא נכתבו דין הוא שיכתבו כגון גזל ושפיכות דמים. חקותי - דברים שיצר הרע ועובדי כוכבים משיבין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז, שאין טעם בדבר אלא המלך גזר חקו על עבדיו. ותורתי - להביא תורה שבעל פה הלכה למשה מסיני. וכתב הרמב"ן שכל זה בנוי על הדעת שהיה אברהם מקיים ומשמר את התורה עד שלא נתנה, וכך אמרו (ב"ר צד, ג) בפסוק ויתן להם יוסף עגלות (מה, כא), שפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה שהיה עוסק בתורה כשם שהיו אבותיו. ושם אמרו שהיה משמר אפילו דקדוקי תורה והיה מלמד לבניו.

והק' הרמב"ן א"כ איך הקים יעקב מצבה (בראשית כח, יח), ונשא שתי אחיות, וכדעת רבותינו (ב"ר עד יא) ארבע, ועמרם נשא דודתו (שמות ו, כ), ומשה רבינו הקים שתיים עשרה מצבה (שם כד, ד), והאיך אפשר שיהיו נוהגים היתר בתורה במה שאסר אברהם אביהם על עצמו וקבע לו השם שכר על הדבר, והוא יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ללכת בדרכיו.

ותי' הרמב"ן שלמד אברהם אבינו התורה כלה ברוח הקדש, ועסק בה ובטעמי מצותיה וסודותיה, ושמר אותה כולה כמי שאינו מצווה ועושה, ושמירתו אותה היה בארץ בלבד, ויעקב בחוצה לארץ נשא האחיות, וכן עמרם, כי המצות משפט אלקי הארץ הן, אע"פ שהוזהרנו בחובת הגוף בכל מקום (קדושין לו, ב).

והא דאמרין (ב"ר צב, ד) שיוסף היה משמר את השבת אפילו במצרים, מפני שהיא שקולה כנגד כל המצות, לפי שהיא עדות על חדוש העולם, והיה עושה כן ללמד את בניו אמונת בריאת העולם, להוציא מלבם כונת עבודה זרה ודעות המצרים.

עיקר קיום המצוות אינו אלא בא"י

וכבר תמהו המפרשים למה דווקא בא"י קיימו את התורה, הרי אין חילוק בין א"י לחו"ל אלא לענין מצוות התלויות בארץ, וכאן מדובר על מצוות שהן חובת הגוף. אלא דהושלם דבריו בפרשת אחרי מות (ויקרא יח, כה) שכתב שם דעיקר קיום המצוות היא בא"י, והביא לזה דברי הספרי (עקב מג) עה"פ ואבדתם מהרה (דברים יא, יז), אע"פ שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצויינין במצות, שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים, משל לאדון שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה, אמר לה הוי מתקשטת תכשיטים שכשתחזרי לא יהיו עליך חדשים וכו'. (דברי הספרי מובאים גם ברש"י שם).

ותמה הרמב"ן שהפסוק (דברים יא, יז) ואבדתם מהרה ושמרתם את דברי אלה וכו', מיירי במצוות שהן חובת הגוף כתפילין ומזוזות, ובכל זאת פירשו בהן כדי שלא יהו חדשים עלינו כשנחזור לארץ, והרי מצוות שהן חובת הגוף נוהג בין בא"י בין בחו"ל, אלא ע"כ שעיקר קיום כל המצוות אינו אלא בא"י. עי"ש שמסביר באריכות, שעיקר השגחה פרטית הוא בא"י, שא"י לא נמסר למלאכים ושרים, ומה"ט עיקר קיום המצוות הוא בא"ל.

ועל פי זה מסביר למה מתה רחל בדרך בתחילת בואם בארץ, כי בזכותה לא מתה בחוצה לארץ, ובזכותו לא ישב בארץ עם שתי אחיות, והיא היתה הנשאת באיסור האחות. וכתב שכנראה נתעברה מבנימין קודם בואם בשכם, ולא נגע בה בארץ כלל.

אלא דיש להעיר על דברי הרמב"ן ממה שאמר יעקב ע"ה עם לבן גרתי ודרשו חז"ל ותרי"ג מצוות שמרתי, משמע שגם בחז"ל שמרו את כל התורה.

על פי הדיבור

כקושיית המהרש"א כבר הק' בספר פענח רזא (פרשת חיי שרה) על הפסוק ושמה קטורה וז"ל, תימה למ"ד זו הגר איך נשא אברהם מצרית ראשונה האסורה לבא בקהל, דבשלמא מתחלה היה כאלו נשאה ע"פ הדיבור, כדכתיב וישמע אברהם לקול שרי, ופירש"י לרוה"ק שבה. וכן אמר השי"ת כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, ופירש"י בו למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות, אבל פעם שניה קשה. ותי' דמצרים לא שיעבדו בישראל עדיין ועדיין לא נאסרו. ר"ל שכל האיסור לישא מצרית אינו אלא משום ששיעבדו את ישראל, א"כ קודם שיעבדו מצרים לא היה איסור.

ובהגהה כתוב ולי נראה דכיון שהותרה בפעם ראשון לבא בקהל, הותרה, ופקע ליה איסורא מינה ולא מצי הדר חייל עלה. וזה חידוש שגם אחרי שגירש אותה עדיין עומדת בהתירה הראשון.

גר מותר בשפחה

ובספר דעת זקנים מבעלי התוספות ג"כ הק' כנ"ל וז"ל ואע"ג דישראל אסור במצרית דכתיב בנים אשר יולדו להם דור שלישי הא דור שני לא יבא, והגר בת פרעה היתה כדפירש"י לעיל. ותי' דגר הוא וגר מותר במצרית, ובמדרש איתא על פי הדבור עשה.

איסור קדישה

יש לציין שעיקר קושיית מהרש"א מהא דנשא שפחה אינו אלא לשיטת הרמב"ם, שהרי נחלקו הראשונים בגדר איסור לאו של קדשה, לא תהיה קדישה ולא יהיה קדש, (דברים כג, יח), דעת תרגום אונקלוס שהכוונה לאיסור עבד ושפחה לישראל, וז"ל לא תהי אתתא מבנת ישראל לגבר עבד, ולא יסב גוברא מבני ישראל אתא אמא.

אכן הרמב"ם (ספר המצוות ל"ת שנ"ה) מפרש האיסור על ביאת פנויה, וז"ל היא שהזהירנו שלא לבא על אשה בלא כתובה ובלא קדושין, והוא אמרו יתברך (שם) לא תהיה קדשה מבנות ישראל. וכבר נכפלה האזהרה בזה הענין בלשון אחר והוא אמרו (קדושים יט, כט) אל תחלל את בתך להזנותה. ולשון ספרא אל תחלל את בתך זה המוסר בתו פנויה שלא לשום אישות, וכן המוסרת עצמה שלא לשם אישות.

וכ"כ הרמב"ם (אישות א, ד) וז"ל קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך לו, וזו היא הנקראת קדשה, משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר (דברים כ"ג) לא תהיה קדשה מבנות ישראל, לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה מפני שבעל קדשה. וכבר השיג עליו הראב"ד שאין קדשה אלא מזומנת והיא המופקרת לכל אדם, אבל המייחדת עצמה לאיש אחד אין בה לא מלקות ולא איסור לאו, והיא הפילגש הכתובה. ובעלי הלשון דורשין פילגש מלה הפוכה ומורכבת בפי שגל עומדת לפרקים למשגל משמשת את הבית ופעמים למשכב, ויש ספרים שכתוב בהם (סנהדרין כא) פילגשים קדושין בלא כתובה, מ"מ אין איסור לאו אלא במזמנת עצמה לכל אדם, שאם כדבריו מפתה היאך משלם עליה ממון והלא לוקה עליה אלא ודאי משהוצרכה לפיתוי אינה קדשה.

אכן הרמב"ם לשיטתו (מלכים ד, ד) ס"ל באמת שפילגש אסורה להדיוט, וז"ל וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים ופילגשים, נשים בכתובה וקדושין, ופילגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו, **אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד.**

[ואגב אורחא מתבאר מדברי הרמב"ם, שאמה עבריה אחרי ייעוד אין דינה כסתם אשה, אלא פילגש בעלמא, ולפי זה יש לבאר מדוע הזהירה התורה עליה שארה כסותה ועונתה לא תגרע.]

ועי' בכס"מ (אישות א, ד) שמביא דברי הרמב"ן בתשובה שס"ל כדעת הראב"ד שפילגש מותרת להדיוט, שהרי דוד נשא אותה ולא הוזכר בכתוב ולא בגמרא הפרש בין מלך להדיוט. ומצינו גדולי ישראל נושאים אותה, שנאמר ועיפה פילגש כלב ילדה וכו', וגדעון שופט ישראל שדיבר בו השם כתיב בו ופילגשו אשר בשכם ילדה לו, ופילגש בגבעה אילו היתה אסורה עליו לא אמר הכתוב ויקם אישה וילך, וכתיב ויאמר אבי הנערה אל חתנו וגם הוא היה מתבייש בזמתו. וכתב הכס"מ דאיכא למימר דהנך פלגשים היו אמה העבריה אחר ייעוד.

עוד הביא שהרמב"ן כתב שם וז"ל וגם דברי הרמב"ם אינם לאסור פילגש ולהתירה למלך, אלא כך אמר וכל הבועל אשה לשם זנות לוקה מפני שבעל קדשה, ולשם זנות היינו שפוגע בה ובעלה ולא יחדה לעצמו לשם פילגשות דהיינו קדשה, ולא אמר כל הבועל בלא קידושין לוקה, וכן בהלכות מלכים כשהזכיר פילגשים במלך לא הזכיר כלל שהוא היתר מיוחד לו עד כאן לשונו. ותמה עליו הכס"מ איך העביר עיניו ממש"כ אבל הדיוט אסור בפילגש וכו', ושמא היה זה חסר בספר שבידו.

ובהל' איסורי ביאה (יב, יא) כתב הרמב"ם וז"ל העבדים שהטבילו אותם לשם עבדות וקבלו עליהם מצות שהעבדים חייבים בהם יצאו מכלל העכו"ם ולכלל ישראל לא באו, לפיכך השפחה אסורה לבן חורין, (משום שהיא אינה ישראלית), אחד שפחתו ואחד שפחת חבירו, והבא על השפחה מכין אותו מכת מרדות מדברי סופרים, שהרי מפורש בתורה שהאדון נותן שפחה כנענית לעבדו העברי והיא מותרת לו, שנאמר אם אדוניו יתן לו אשה. משמע שאין כאן אלא איסור דרבנן, והוכחתו מזה שע"ע מותר בשפחה. א"כ לדבריו אינו קשה כ"כ מנישואי אברהם אבינו להגר, אבל עדיין קשה שהרי כתוב שאאע"ה הקפיד גם על עירוב שאינו אלא מדרבנן.

קדשה לפני מ"ת

ועוד יש להעיר (וכבר העיר בספר חבצלת השרון) דא"כ יש קושיא אחרת איך נשא הגר בלי קידושין, הרי עבר על איסור קדישה.

ועי"ש שהביא בשם הגרי"ז שלפני מ"ת לא היה איסור קדשה, שגדר האיסור הוא שנבעלה בלי קידושין, א"כ כל זמן שלא היה קידושין בכלל אין איסור. וזה לשיטתו לעיל על פי הרמב"ן שלא היה מושג של קידושין לפני מ"ת.

וכבר השיג עליו בספר הנ"ל שמצינו בכמה מקומות שגם לפני מ"ת היה מושג של קידושין. הגמ' (סוטה י, א) מביא שיהודה שאל את תמר שמא אשת איש אתה, אמרה ליה פנויה אני, שמא קיבל בך אביך קידושין, אמרה ליה יתומה אני. וכן מבואר ברש"י (סנהדרין נז, ב ד"ה בעולת בעל יש להם) וז"ל דכתיב (בראשית כ) "והיא בעולת בעל" ולא כתיב והיא אשת איש, אלמא הנך מת משום בעילתו של בעל - ולא מפני קדושין וחופתו. משמע שבאמת היה קידושין וחופה. וכן מבואר בתוס' (כתובות ז, ב) שברכת אירוסין נלמד ממעשה אליעזר ורבקה, עי"ש.

איך יהודה בא על תמר

ובזה בא הגרי"ז ליישב קושיית המפרשים איך יהודה בא על תמר בחשבה שהיא זונה, הרי עבר כל לאו דלא תהיה קדשה, והאבות הרי קיימו כה"ת. ובחולין (צא, א) מבואר שגם השבטים שמרו את התורה, דאמרינן התם וטבוח טבח והכן - פרע להן בית השחיטה, והכן - טול גיד הנשה בפניהם.

וז"ל הרא"ם (בראשית לח, כא) וא"ת איך הותר לו לבא על הזונה והלא עד כאן לא נחלקו הרמב"ם והראב"ד אלא באינה מזומנת לזנות, שהרמב"ם סובר שלוקה מן התורה משום לאו דלא תהיה קדשה, והראב"ד סובר שאין בה לא מלקות ולא אסור לאו, אבל המזומנת לזנות שהיא הקדשה המופקרת לכל, שניהם מודים שהבא עליה לוקה מן התורה, וא"כ היאך הותר ליהודה לבא עליה מאחר שחשבה לזונה ולקדשה המזומנת לכל אדם. וליכא למימר שבאותו משכון של חותמו ופתילו ומטחו שנתן לה קדשה לאשה, דהא איתא בקדושין (ח, ב) אמר רבא אמר רב נחמן אמר לה התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליהם אינה מקודשת דמנה אין כאן, משכון אין כאן. ותי' דאותו גדי שנדר לה ונתן לה חותמו ופתילו ומטחו לערבון בידה, לא היה אלא לפיוס בעלמא, אבל מכל מקום קדשה בכסף או בשטר, ואח"כ בא עליה. אבל בראשית רבה אמרו: אמר רבי יוחנן בקש לעבור, וזמן לו הקדוש ברוך הוא מלאך הממונה על התאווה, אמר ליה: להיכן אתה הולך מכאן מלכים עומדים מכאן גואלים עומדים, מיד ויט אליה אל הדרך (פסוק טז) על כרחו שלא בטובתו.

ועי' במהרש"א (סוטה י, א) שחולק עליו וז"ל ואין נראה דכתיב פן נהיה לבזו ומה גנאי היה אם נתקדשה לו. ועוד אמרו גדולה עבירה לשמה כו', ועוד דנראה דמעשה זה לא היה אלא בינו לבינה, ואין אשה מתקדשת בלא עדים אפילו בקדושי ביאה.

אלא כתב המהרש"א על פי דברי הרמב"ם (אישות א, ד) שקודם מתן תורה היה אדם פוגע באשה בשוק אם רצה היא והוא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך, והיא נקראת קדשה, משנתנה תורה נאסרה כו' עכ"ל, שכל זה מרמז על מעשה יהודה ותמר שלא נכשל אלא בדבר זה שעתידה תורה לאסור, ובב"ר זימן לו הקדוש ברוך הוא מלאך הממונה על התאווה לעבור בכזה דהיינו דבר שעתידה תורה לאסור.

ונראה שזה כוונת המ"מ שעל מה שכתב הרמב"ם (הנ"ל) שקודם מתן תורה היה אדם פוגע באשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך לו, וזו היא הנקראת קדשה, וכתב המ"מ וז"ל זה פשוט, ומעשה יהודה ותמר יוכיח. היינו שבא לומר שבאמת לא עבר יהודה על איסור תורה, ומה שעבר לא היה אלא מה שעתיד התורה לאסור, וגם בזה היה אונס.

קדשה בב"נ

עוד י"ל על פי דברי הרמ"ך שהבין בדעת הרמב"ם שאף הגויה בכלל לאו זה, והקשה עליו ממה שאמר במסכת ע"ז, שאיסור ביאת גויה אינו אלא מגזירת שם. אבל המ"מ כתב שאף לדעת הרמב"ם שהבא על הפנויה עובר בלאו דלא תהיה קדשה, אין בכלל לאו זה הגויה, שבפירוש נזכר בכתוב בבנות ישראל. ונתבאר בדברי הרמב"ם (איסורי ביאה פרק יב). ממשיך המ"מ שאל תתמה היאך תהיה הישראלית ביאתה בזנות בלאו, והגויה מדברי סופרים, לפי שאיסור העריות היא בגזירה ודבר שאין לו טעם בכל פרטיו, והנה תראה שאם חמותו היא בסקילה, ואם אמו מדברי סופרים בלבד, ונדות היא בישראלית מן התורה בכרת ובעובדת עכו"ם אין נדות כלל אלא מדברי סופרים.

האם האבות קיימו רק מ"ע או גם ל"ת

כל מה שדברנו הוא בהנחה שהאבות קיימו כה"ת כולל מצוות ל"ת, אבל עי' בגור אריה (פרשת ויגש) בקשר להא דיעקב נשא שתי אחיות, ובניו שנשאו אחותם, ועמרם שנשא דודתו, שרצה לחדש דאע"ג דקיי"ל דאינו מצווה ועושה ג"כ עושה מצוה ומקבל שכר ע"ז, היינו דוקא במצוות עשה, אבל במצוות לא תעשה שאין עליה קבלת שכר, לא שייך לקיים הלא תעשה מי שלא נצטווה, רק איש אשר מצד מהותו ראוי לקיים כל התורה כמו אברהם אבינו, שהיה ראוי לקיים כל המצוות, אבל שאר האבות אע"ג דהיו מקיימין כל המצוות עשה, אבל בלא תעשה לא היו נזהרין, כיון דבל"ת מי שאינו מזהר אין ענינו כלל היינו שאין לו שייכות כלל ללא תעשה, כיון דעיקר מצוות הל"ת הוא שלא יעבור רצון בוראו, וכל זמן שלא אסר השי"ת אינו עובר רצון בוראו כלל.

והביא ראיה לדבריו דנשים פטורות מבל תטמאו ולא תשחית, ואם הם מקיימין מצוות ל"ת אלו, אין להם שכר כלל על זה, וה"נ למה להם לאבות להפריש עצמם מדבר שאינו אסור להם, אבל במצוות עשה יש להם לעשות ולקיים, כי זה רצונו של מקום ויש קבול שכר על זה. ולכן תמצא תמיד במצוות עשה שהיו מקיימין כגון שחיטה כשירדו האחים למצרים אמר יוסף וטבוח טבח והכן ודרשו (חולין צא, א) שאמר פרע להם בית השחיטה ועי' בסמוך, ושבת כדאשכחן גבי יעקב ויקן את פני העיר ודרשו שקבע תחומין. אבל במצוות ל"ת אין הדבר כן דלא מסתבר לאסור מאחר שלא נצטוו. וכ' עוד ולפי דעתי אם מקיים ל"ת מי שלא נצטווה עליה הוא גריעותא, שאין לאסור עצמו בדבר שלא אסרה אותו התורה. ולזאת לא שייך לומר שהיו מקיימין הל"ת עד שלא נצטוו, וזהו טעם שנשא יעקב שתי אחיות והשבטים שנשאו אחותם. ולפי"ז מיושב נמי נישואי אברהם להגר, ויהודה שבעל על הגר בחשבו שהיא זונה.

ויש להעיר על דבריו מהא דאמר יעקב לעשו עם לבן גרתי - ותר"ג מצוות שמרתי, הרי שכל תרי"ג שמר גם הלאוין. שוב מצאתי שהגו"א עצמו העיר בזה וז"ל אבל מה שנמצא במדרש שאמר יעקב תרי"ג מצוות קיימתי, מוכח שגם יעקב מסוגל אל כל המצוות, רק שנשא ב' אחיות על פי רוח הקודש.

יישוב קושיית תוס' בחולין עפי"ד המהר"ל

ועיין בחולין (צא, א) אמר רבי יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב וטבוח טבח והכן, פרע להם בית השחיטה, והכן, טול גיד הנשה בפניהם, כמ"ד גיה"נ נאסר לבני נח. ובתוס' שם הקשו, וא"ת דלמא לא נאסר ואפילו הכי היו מקיימין כמו שחיטה דקאמר פרע להם בית השחיטה כו' יעו"ש מה שתרצו.

אך לפי יסוד דברי המהר"ל הנ"ל א"ש היטב דשחיטה הוי מצוות עשה ושפיר איכא למימר שקיימוה אע"פ שלא נצטוו אבל גיה"נ הוא לאו ובהא אמרינן דאי לאו דנאסר להם לא היו מקיימין אותה כדברי המהר"ל.

אברהם היה כה"ג

ועי' בספר פנים יפות עה"פ ואעשך לגוי גדול, שמביא מש"כ במדרש (ילק"ש פ' לך לך סג) בא אחרי ואני עושה אותך כהן גדול. ותמה הפנים יפות אם היה כה"ג האיך נשא הגר שהיתה גיורת וכה"ג אסור בגיורת. ותי' שלא נעשה כהן עד לאחר שמל, כי ערל פסול בעבודה. ובזה מיושב אפילו לר' יהודה דס"ל (יבמות סא, א) דכהן לא ישא איילונית, דכל ביאה שאין בה פריצה זנות היא, ואחז"ל (יבמות סד, ב) שרה אמנו איילונית היתה. ולפי הנ"ל ניחא דלאחר שמל נתרפאה שרה כדכתיב בר"פ וירא.

עוד כתב שלא נעשה כהן עד לאחר עקידה, שאמר לו הקדוש ברוך הוא שיקריב על הר המוריה שהוא מקום המזבח עולמים, ואין זר קרב ע"ג המזבח.

אברהם לקח הכהונה ממלכי צדק

וחוץ מהמדרש שאאע"ה היה כה"ג, יש גמ' שלפחות היה לו דין כהן הדיוט, א"כ מה"ט קשה קושיות הפנים יפות. והכי איתא בנדרים (לב, ב) אמר רבי זכריה משום רבי ישמעאל ביקש הקדוש ברוך הוא להוציא כהונה משם, שנאמר והוא כהן לאל עליון, כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום הוציאה מאברהם, שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ וברוך אל עליון, אמר לו אברהם וכי מקדימין ברכת עבד לברכת קונו, מיד נתנה לאברהם שנאמר נאם ה' לאדני שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך, ובתריה כתיב נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק, על דיבורו של מלכי צדק, והיינו דכתיב והוא כהן לאל עליון הוא כהן ואין זרעו כהן.